

MOŽNOSTI MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V RÁMCI VÝUKY REGIONÁLNÍ HISTORIE

Mgr. Radek Kotlaba

V souvislosti se zaváděním změny koncepce výuky podle Rámcových vzdělávacích programů často slyšíme stesky nad ubýváním časové dotace pro jednotlivé předměty. Nám se ve škole podařilo uplatněním RVP ZV naopak získat větší prostor pro výuku společenskovedních předmětů propojením jejich obsahů. Nejsem zastánce cesty integrace předmětů "za každou cenu", ale v tomto případě se to ukázalo být efektivním řešením. Jako učitel dějepisu jsem poté, co jsem začal učit též občanskou výchovu, zjistil, že se obsah obou těchto předmětů v některých bodech překrývá. Při přípravě ŠVP jsem s kolegyněmi ve škole začal uvažovat o zbytečnosti "zdvojit" výuku například umělecko-historických slohů nebo kapitol z moderních dějin našeho státu i jeho tradic, která probíhala v obou předmětech. Další prostor jsem našel v možnosti propojit výuku dějepisné propedeutiky a témat rodiny a naší obce.¹ Ideální způsob spojení se mi začal ukazovat v regionálních dějinách, se kterými jsem již měl zkušenost z výuky seminární a z projektů.² V prvním ročníku osmiletého studia (čili 6. ročníku ZŠ) jsme začali vyučovat způsobem, který navazoval částečně svým pojetím na vzdělávací obor Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ, ale zároveň také vylučoval použití kterékoliv ze stávajících učebnic, a byl jsem tak postaven před problém přípravy vlastních učebních materiálů. Výhody tohoto řešení ovšem podle mne převyšují s tím spojené obtíže.

Další důvody, proč jsme zvolili tuto cestu jsou následující: Zahájit výuku tím, co je žákovi nejbližší, je jedním ze základních pedagogických požadavků již od dob J.A.Komenského. Přechod do 6. ročníku ZŠ (v našem případě primy) a zahájení výuky dějepisu je ideální pro historickou propedeutiku, kdy se žák neučí o vzdálených událostech pro něj obtížně představitelných, ale učí se chápat principy historického vývoje a vědomí na dějinách své rodiny a historickém utváření okolí své školy, bydliště, míst, kterými denně prochází. Moje dosavadní zkušenosti se zařazováním regionálních prvků do výuky svědčí o kladném přijímání žáky a jejich zvýšeném zájmu o tato témata. Užití pracovních listů ve výuce vede k vytváření pozitivních postojů žáků k místu, kde žijí, umožní jim utvářet si pocit sounáležitosti s místní komunitou. Také jsem pracovní materiály začal připravovat s ohledem na možnosti lepšího propojování obsahu učiva ve stávajících předmětech a usnadnění i dalších mezipředmětových vztahů (např. s tématem "čas" ve výuce fyziky), žáci si tak od počátku studia ve škole zvykají propojovat vědomosti z různých předmětů a získávají cennou dovednost. Vytvářené materiály též podněcují využívání nových (nebo starých, ale velmi efektivních a pro svou pracnost při přípravě opomíjených) forem a metod výuky.³ Vytvářené výukové materiály tak efektivně rozvíjejí u žáků klíčové kompetence, především kompetence občanské, kompetence k řešení problémů a k učení.

Přestože na trhu je velké množství učebnic dějepisu, rozhodl jsem se (z výše naznačených důvodů) zpracovávat materiály samostatně, protože žádný z mně známých metodických materiálů mi nevyhovoval.⁴ Pochopitelně jsem znal další, byť spíše sporadické, pokusy o vnesení regionalistiky do výuky, především ve spojitosti s muzejními institucemi.⁵ Logickým důvodem doposud menší poroznosti věnované regionalistice

ve výuce je, podle mého mínění, že podobně pojaté učební materiály se velmi obtížně centrálně vytvářejí (je-li to vůbec možné), chceme-li, aby byly co nejnázornější, je třeba tvořit je přímo v daném regionu. Jediná učebnice regionální vlastivědy, která je k dispozici pro naši oblast, byla na Mladoboleslavsku vydána koncem 30. let 20. století a je jednak nedostupná a především pak svým obsahem již zcela nevyhovující.⁶ V současné době se proto snažím připravit k vydání soubor pracovních listů, se kterými pracuji ve škole nejen já, ale též moje kolegyně. Naše zkušenost by se tak mohla stát obecněji sdílenou. Ovšem zdar této iniciativy je závislý na získání peněz z grantu. Mám tedy určitou naději, že by se materiály pro zařazení regionálních prvků do výuky společenských věd a zvláště historie mohly dostat i do dalších škol na Mladoboleslavsku. Soubor pracovních materiálů je koncipován tak, aby mohl být použit i jiným způsobem, než jak to děláme u nás ve škole, tedy nikoliv soustředěně do jednoho bloku, ale i po jednotlivých částech podle potřeby vyučujícího.

Předpokládám, že tato metoda by mohla být použitelná i v jiných regionech za předpokladu, že připravené schéma bude naplněno aktuálním obsahem podle místních podmínek.

S některými výstupy tohoto svého snažení bych vás rád seznámil. Uvádím příklad tabulky učiva a očekávaných výstupů pro první čtyři tématické celky, které ještě souvisejí více s dějinami rodiny než s historií regionu:

<i>časový plán</i>	<i>tématický celek</i>	<i>rozvíjené kompetence</i>	<i>očekávané výstupy</i>
září 9 hod	- o čem je dějepis a proč se ho ve škole učíme - prameny historického poznání (písemné, obrazové, hmotné)	dávat věci do souvislostí, radit se s lidmi v okolí, chápat kontinuitu minulosti a současnosti, získávat a zpracovávat informace	založí portfolio, vypráví "příběh předmětu", pracuje s texty - metodika výpisků, seznámí se s archeologií, rozliší různé typy písma
říjen 11 hod	- album naší rodiny, rodokmen - funkce rodiny - matrika (úřední dokument)	organizovat poznatky různého druhu, vytvářet dokumentaci, vyhledávat informace, hodnotit sociální chování	zpracuje historii rodiny, napíše fiktivní hist. dopis, orientuje se v jízdn. řádu a úředních dokumentech
listopad 15 hod	- návštěva muzejní hery - památky v místě bydliště - vesnice a města regionu - umělecko-historické slohy	spolupráce ve skupině na neznámém úkolu, vážit si lidských výtvorů, orientovat se v místopise regionu a místní kultuře	účastní se skupinové práce, doplní slep. mapu regionu, rozpozná základní slohové prvky na architektonických památkách
prosinec 9 hod	- umělecko-historické slohy	chápat kontinuitu minulosti a současnosti, vážit si lidských výtvorů, samostatně vyhledat a zpracovat informace	kreslí jednoduch. plánky a náčrtky, sestaví část průvodce po památkách našeho města

Příklad pracovního listu, na kterém žáci čtou ikonografický materiál, interpretují ho a zpracovávají samostatně souvislosti tzv. "malých a velkých dějin", což je vede k pochopení vlivu dějinných událostí na

jedince.

co vypráví staré fotografie I.

1) Kdy asi tito dva lidé žili? Najděte nějakou událost, která se odehrála za jejich života. Jak budete při tom postupovat?

2) Přemýšlejte o důvodu, proč by si tito dva lidé posílali dopisy. Napište dopis(y), které si mohli tito dva lidé vyměnit (využijte všech informací, které se dají vyčíst z obou stran fotografií). Zjistěte v plánu města adresu, na kterou mohl být dopis doručen. Dejte pozor, aby se v dopise neobjevily žádné skutečnosti, které v jejich době nemohly existovat.

3) Pokud by se chtěli navštívit, jaký dopravní prostředek by asi museli použít? Kudy by jeli?

4) Co by mohlo zabránit jejich případnému sňatku? Platí všechny tyto překážky i dnes?

5) Pokud byste byli jejich potomky, byli by to vaši ...?

Dalším příkladem je vzor zpracovaného pracovního listu o třech stranách pro seznámení s barokní kulturou a metodické poznámky pro učitele, které by ho měly provázet (viz. příloha ve formátu PDF).

Poznámky:

1) Konkrétní očekávané výstupy, které propojujeme jsou z kapitol RVP ZV 5.5.1 Dějepis - Člověk v dějinách (učivo: význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách; historické prameny; historický čas a prostor; výstupy: uvede zdroje informací o minulosti a instituce, které je shromažďují; orientuje se na časové ose a v historické mapě; zdůvodní důležitost a potřebnost dějepisných poznatků) a 5.5.2 Výchova k občanství - Člověk ve společnosti (učivo: naše obec, region, kraj - památná místa, rodáci, místní tradice, ochrana kulturních památek; naše vlast - pojem vlastenectví, co nás proslavilo, státní symboly, státní svátky a významné dny; kulturní život - kulturní hodnoty, tradice a instituce; výstupy: objasní účel symbolů našeho státu; rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu; zdůvodní nepřijatelnost vandalismu; posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí v rodině, v obci).

2) Příkladem může být v naší škole realizovaný projekt o údolí řeky Jizery a soužití lidí s vodou v rámci tématu roku UNESCO na školách - "voda".

3) Mám na mysli kritické čtení textů, interpretaci ikonografického materiálu, srovnávání tabulek, chronologické řazení materiálu (i podle jiných kritérií), orientace v pláncích a jejich vytváření, samostatná práce podle metod. listů v ulicích města a další metody vedoucí k zvyšování funkční gramotnosti, kterou považuji za jednu z klíčových kompetencí.

4) Velkou inspirací mi byla učebnice autorů doc. PhDr. Miroslava Daniše, CSc. a PaedDr. Viliama Kratochvíla, PhD. *Stretnutie s minulosťou, Orbis Pictus Istropolitana*, Bratislava 1999

5) Upozornil bych především na program "Brána muzea otevřená" představený např. ve sborníku *Historie a škola IV.*, ÚIV Praha 2009 v článku A. Brabcové s. 20 - 28 nebo z konkrétních realizací na příspěvek J. Máře ve sborníku *Historie a škola VI.*, ÚIV Praha 2009, s. 82 - 87

6) Emanuel Strnad, *Boleslavsko - vlastivědná četba* dodatková pro obecné i měšťanské školy, Československá grafická unie a.s., I. díl Praha 1938 a II. díl Praha 1939.